

KAMUSAL PRATİKLERİN YENİDEN SORGULANMASI ÜZERİNE: Topluluk bahçesi veya müşterek bahçe

Berna YAYLALI¹, Işın CAN TRAUNMÜLLER²

Araştırma Makalesi

Yazar Bilgileri

¹ Bahçeşehir Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi,
berna.yaylali@bau.edu.tr
 0000-0002-2787-5363
Corresponding Author

² Oslo Metropolitan University,
Faculty of Technology, Art and
Design (TKD) / Department of
Built Environment,
iscan9137@oslomet.no
 0000-0003-1204-3705

Geliş: 16.09.2024
Kabul: 12.12.2024

Bu makale 11.07.2023-15.07.2023 tarihlerinde Łódź, Polonya'da düzenlenen 35th AESOP Annual Congress'de sunulan ve özet metni konferans bildiri özetleri kitabında basılan bildirinin genişletilmiş metnidir.

Atrif için:

Yaylali, B. & Can Traunmüller, I. (2024). Kamusal pratiklerin yeniden sorgulanması üzerine: Topluluk bahçesi veya müşterek bahçe, *Mekansal Araştırmalar Dergisi*, 2(2):123-138.

Özet

İhmal edilmiş alanları canlı kamusal alanlara dönüştürme imkanı veren geçici, kolaylıkla karşılanabilir müdahaleler olarak taktiksel şehircilik, mekan üretme (placemaking) stratejileriyle birlikte, sürdürülebilir gelişmeler yaratmanın alternatif yollarını sunar. Topluluk bahçeciliği, karakteri gereği bazı yaratıcı sonuçlar üreten ve kamusal ile özel arasındaki sınırları sorgulayan iyi bir örnektir. Topluluk bahçeciliği üzerine artan çalışmalara rağmen, literatürde kamusal yaşamın üretilmesinde topluluk bahçeciliğinin ürettiği alternatif yollar, yaratıcı stratejiler ve aktörler üzerine çalışmalar hala sınırlı kalmaktadır. Bu çalışma, iki topluluk bahçeciliği örneğinin alan incelemeleri üzerinden bu mekanların kamusal yaşamın üretilmesinde nasıl bir rol oynadığını anlaşılmasına odaklanmaktadır: Viyana Sonnwendviertel'de demiryolları tarafından kullanılmayan artık bir alandan dönüştürülen müşterek bir bahçe olan Schienengarten ve İstanbul'daki kentsel topluluk bahçesi olarak kullanılan Kuzguncuk bostanı. İki farklı kentsel bağlamdan belirlenen örnek seçilmesinin sebebi, taktiksel şehirciliğin yerel bağlamlara nasıl uyum sağladığını gözlemlemektir. Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırmada kullanılan görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşmeler iki farklı örnekte bahçenin düzenli kullanıcıları ile sınırlandırılmıştır. Söyleşi ile elde edilen veriler kodlanarak analiz edilmiş ve kategorilere ayrılmıştır. İki farklı bahçe örneğinden üretilen ve taktiksel şehircilikte mekan üretme (placemaking) stratejilerini karşılaştırılmasına dayanan bu çalışma, topluluk bahçeciliğinin kamusal alanların üretilmesinde yeni bir model sunması veya taktiksel şehirciliğin yerel halkın katılımını artırmada etkili bir araç olduğunu göstermesi anlamında literature orijinal bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Topluluk bahçesi, taktiksel şehircilik, sürdürülebilirlik, yaratıcılık

ON THE RE-EXAMINATION OF PUBLIC PRACTICES: Community garden or communal garden

Abstract

As temporary, easily affordable interventions that transform neglected areas into vibrant public spaces, tactical urbanism, together with place-making strategies, offer alternative ways of creating sustainable developments. Community gardening is a good example that, by its very character, produces some creative results and questions the boundaries between public and private. Despite the growing body of work on community gardening, the literature is still limited on the alternative ways, creative strategies and actors that community gardening produces in the production of public life. This paper focuses on understanding how these spaces play a role in the production of public life through field studies of two examples of community gardening: Schienengarten, a communal garden in Vienna's Sonnwendviertel, which was transformed from an area no longer used by the railways, and Kuzguncuk garden, an urban community garden in Istanbul. The reason for selecting examples from two different urban contexts is to observe how tactical urbanism adapts to local contexts. For this purpose, the interview technique used in qualitative research was utilized. The interviews were limited to regular users of the garden in two different cases. The data obtained through the interviews were coded, analysed and categorized. This study, which is based on the comparison of place-making strategies in tactical urbanism generated from two different garden examples, will make an original contribution to the literature in terms of providing a new model for community gardening in the production of public spaces or showing that tactical urbanism is an effective tool for increasing the participation of local people.

Keywords: Community garden, tactical urbanism, sustainability, creativity

1. GİRİŞ

2020 yılında yaşanan COVID-19 salgını, kamusal alan kullanımlarımızı derinden etkileyerek, bu alanlarla olan ilişkimizi yeniden sorgulamamıza yol açmış ve mekânsal düzenlemeler ve fiziksel sınırlamalar gibi etkenler, insanların kamusal alanları kullanma biçimlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Kısıtlamalar hafifledikçe, kriz bu alanlara verdiğimiz değeri de yeniden tanımlamıştır. Sokağa çıkma yasakları arttıkça insanların egzersiz yapma, temiz hava alma ve yeşil alanlara erişme ihtiyacı artmıştır. Bu durum, bilindik kamusal kullanımlarının ötesindeki faaliyetler için farklı türden açık alanlara yönelik ilginin değişmesine yol açmıştır.

Kentlerdeki boş araziler bu bağlamda giderek daha değerli varlıklar/alanlar haline gelmiştir. Büyüklükleri, kentteki konumları (bir tren istasyonu veya kavşak yakınında) ve fiziksel özelliklerine bağlı olarak, bu tanımsız ya da "artık" alanlar, kamu kullanımının yararına olacak şekilde tabandan gelen müdahalelerle ve küçük ölçekli olarak kolektif faaliyetleri teşvik edebilirler (Low & Smith, 2006; Milbourne, 2021). Literatürde de gördüğümüz üzere, çevresel sürdürülebilirliğin canlandırılması için bu alanlar toplu taşıma ya da bisiklet kullanımını teşvik edecek şekilde tasarlanabilmektedirler. Ya da, kamusal sanatın üretimi için ve kimi zaman geçici instalasyonlar ile kentli arasında farklı bir iletişim biçimine olanak sağlarlar.

Kamusal alanların dönüştürülmesinde taktiksel ve yaratıcı stratejilerin rolünü tartışan araştırmalar literatürde giderek artmaktadır (Hou, 2010; Radywyl & Biggs, 2013; Courage, 2013; Lydon & Garcia, 2015, Silva, 2016, Ursic vd., 2018; Öcal & Erkut, 2019; Stevens ve diğerleri, 2021; Alvandipour, 2024; Patheria vd., 2024; Stevens vd., 2024). "Taktiksel Şehircilik" aşağıdan yukarıya ve küçük ölçekli kentsel müdahalelerin geniş bir yelpazesi olarak, 'isyancı', 'kendin yap' (DIY), 'gerilla', 'gündelik', 'katılımcı' ve/veya 'taban' şehirciliğini içeren bir şemsiye terim olarak kullanılmıştır (Courage, 2013; Silva, 2016; Mould, 2014). Silva (2016)'nın da belirttiği gibi bu hareket resmi olarak 2010 yılında Kuzey Amerika bağlamında ortaya çıkmış ve ilk olarak "Tactical Urbanism: short-term Action for Long-term Change" (Lydon & Garcia, 2015) adlı çalışmanın ikinci cildinde "kısa vadeli, düşük maliyetli ve ölçeklenebilir müdahaleler ve politikalar kullanarak mahallenin inşası ve sosyo-politik aktivasyonuna yönelik bir yaklaşım" olarak tanımlanmıştır. Taktiksel müdahaleler, önceden var olan yada düzgün kullanılmayan alanları dönüşümünü kamusal sanat, bahçecilik (gardening) ya da sokak mobilyalarının yeniden işlevlendirilmesi yoluyla hedefleyen bir dizi faaliyetleri kapsamak üzere ve iş dünyası, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, vatandaşlar ve bireyler de dahil olmak üzere bir dizi aktör tarafından kullanılmıştır. Mevcut mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamalarında gözlemleyebileceğimiz katı kurallara ve uzun bürokratik prosedürlere tepki olarak nitelendirilen taktiksel müdahaleler (Silva, 2016; s.25), genellikle "geçici, düşük maliyetli, hızlı kurulup sökülebilen, gayri resmi, spontane, katılımcı ve toplumsal meseleler tarafından yönlendirilen" müdahalelerdir (Courage, 2013). Lydon ve Garcia (2015, s.2) ayrıca bunun "açık ve yinelemeli geliştirme süreçlerinin kullanımına, kaynakların verimli kullanımına ve sosyal etkileşimin ortaya çıkardığı yaratıcı potansiyele" dayandığını da eklemiştir. Taktiksel eylemler, kullanıcıların çevrelerini dönüştürme konusunda güçlendirerek kamusal alanın yaratıcı ve alternatif kullanımları için önemli bir potansiyel sağlar. Bu yaratıcılık sadece yaratıcı enstalasyonlar, sokak sanatı ve mekânın geleneksel kullanımlarına meydan okuyan flash-mob'lar gibi sanatsal/kültürel pratiklerin üretiminde somutlaşmaz. Courage'ın (2013) belirttiği gibi "Taktiksel şehircilik kamusal alandaki sanatın hem de mimarının tanımlarını genişletir ve bu yeniden maddileştirme (re-materialisation) eylemi devamlı değişken ve dönüşen bir formdadır." Sadece sanatçılar değil, yerel halk da günlük rutinleri içinde kentsel mekânı sahiplenmekte ve sosyal etkileşimin yaratıcı biçimlerini deneyimlemekte özgürdür. Bu çalışma, sanatsal pratiklerin sınırlarına hapsolmeden, yaratıcılığı kolektif düşünce ve alternatif kamusal pratiklerin üretildiği yerlerde bulmayı hedeflemektedir. Literatürde bahçeler/bostanlar genellikle "pop up" (Ursic vd., 2018) veya kendin yap "DIY" (Öcal & Erkut, 2019) şehirciliği ile ilişkilendirilmişlerdir. Bu çalışma Courage (2013) da bahsettiği gibi bir şemsiye terim olarak taktiksel şehircilik perspektifinden bahçeciliği ele almayı amaçlamıştır. Dolayısıyla, taktiksel şehirciliğin nasıl bir kolektiflik ve müştereklik ürettiği ve kamusal mekânı dönüştürdüğü üzerinde durulmuştur.

Hou (2020; s.120), taktiksel şehirciliğin mekânın dönüşümünü hızlandıran güçlü ve "isyancı potansiyele" sahip olduğunu savunmaktadır. Bu, vatandaşlara yavaş bürokrasileri aşma ve kendi ihtiyaçları için alanları geri alma yetkisi vererek "hegemonik yapıların" hakim olduğu geleneksel, yukarıdan aşağıya planlamaya meydan okumaktadır. Gerilla bahçelerinden parkletlere ve kendin yap projelerine kadar uzanan taktiksel müdahaleler hem yaratıcı hem de girişimci olabilir. Taktiksel şehircilik yalnızca onaylanmamış eylemlerden ibaret değildir. Farklı aktörler arasında işbirliğini teşvik eden yasal müdahaleler yelpazesini kapsar. Stevens'in (2010; s. 263) vurguladığı gibi, "kentsel alanların üretimi ve yönetiminde yeni sosyal eylemlilik ve öz-örgütlenme biçimlerini" teşvik eder. Sosyal uyumu inşa etmeyi ve vatandaşları güçlendirmeyi amaçlayan stratejik bir yaklaşımdır. Yukarıdan aşağıya

planlamanın aksine, katılımcılara süreçlere katılmayı teşvik eder - topluluk üyeleri fikirlerini ve ihtiyaçlarını paylaşır, sosyal etkileşimi teşvik eder ve engelleri yıkar (Stevens, 2010, s. 2)

Bu çalışmanın öncelikli amacı, taktiksel şehircilik stratejileri ile dönüştürülen kentsel bahçelerin/müştereklerin kamusal hayat üretme potansiyellerini araştırmaktır. Bu bağlamda, Viyana ve İstanbul'dan iki tane örnek seçilmiştir. Kuzguncuk (İstanbul) bostanı, tarihsel süreç içerisinde özel mülkten mahallelinin kolektif çabası ile düzenli bir topluluk bahçesine dönüşürken, Schienengarten (Viyana) alanı kullanılmayan bir kentsel boşluğun yakın zaman içerisinde mahallelinin çabası ile bir müşterek bahçeye dönüşümünü temsil eder. Kuzguncuk ve Schienengarten gibi farklı kentsel bağlamlardan örneklerin seçilmesinin sebebi, hem bahçelerin tarihsel oluşumlarını anlamak, hem de taktiksel şehirciliğin yerel bağlamlara nasıl uyum sağladığını gözlemlemektir. İkincil olarak, seçilen örneklerde kentlinin ortak çabası ile dönüştürülen açık alanlarda kolektif üretime ve üretim üzerinden nasıl bir kamusalılık üretildiğine odaklanılmıştır.

Taktiksellik tepeden inme stratejilere verilen cevaplardır. Stratejiler mekan ile ilişkiliyken, taktikler zamansallık içerir (Certau, 2011). Kuzguncuk ve Schienengarten farklı strateji ve taktikler ile dönüştürülmüştür. Değişken bir mülkiyet biçimine sahip olan Kuzguncuk'ta önceleri gerillacı bir mekanın geri kazanımına şahit olurken, Schienengarten'da daha uzlaşmacı bir süreç izlenmektedir. Bu çalışma, taktiksel şehirciliğin kent bahçelerinde nasıl bir kolektiflik ve müştereklik ürettiği ve kamusal mekanı dönüştürdüğü konusuna odaklanacaktır. İki bahçe de taktiksel şehirciliğin önemli bir özelliği olan tabandan gelme ve öz örgütlenme biçimlerine iyi birer örnektir. Kullanıcıların bahçe pratiklerini anlamak için sözlü görüşme tekniği kullanılmıştır. Kuzguncuk örneğinde 13, Schienengarten örneğinde ise 5 kişi ile görüşme yapılmıştır. Makalede, öncelikle kent bahçeciliği taktiksel şehircilik çerçevesinde tanımlanacak; devamında her iki kentteki kent bahçeciliğin tarihsel gelişimi, kentsel politikalarda ele alınış biçimi ve tanımına bakılarak, alan çalışması ve karşılaştırması aktarılacaktır.

2. KAMUSAL BİRLİKTELİĞİN FARKLI BİR FORMU: KENT BAHÇECİLİĞİ

Topluluk bahçeleri, Glover'ın da belirttiği gibi (2013) gıda ve/veya çiçek üretmek amacıyla kentlerin çeperinde bulunan arazilerdir. Bahçeler kolektif olarak ekilebilir veya yakın çevredeki yerel halk tarafından bakılan bireysel parsellere bölünebilir. Kentlerdeki yüksek oranda kentleşmiş peyzajı yeşillendirmek (Hou, 2020) ve boş zaman ve rekreasyon faaliyetleri için fırsatları artırmak (Ferris, Norman & Sempik, 2001) gibi önemli bir strateji olarak kabul edilen topluluk bahçesi, ekolojik, sosyal, eğitimsel veya toplumsal birçok amaçla kentsel çevreleri değiştirmektedir (Milbourne, 2018; Rosol, 2018; Pudup, 2008; Reynolds, 2008; Exner, 2018; Turner, 2011). Kullanımları ve yönetim stratejileri göz önüne alındığında, bu yeşil ortamların oluşumu, devletin yukarıdan aşağıya stratejileriyle tasarlanan botanik bahçelerinden veya belediye parklarından farklıdır (Okvat, 2011).

Tarih içinde bahçeler daha çok mimari tasarım, görsel sanatlar ve şiir sanatı ile ilişkilendirilmişken şu an bu ilişkinin görsel boyutun çok daha ötesine geçtiği söylenebilir. Aslında, Aptekekar'ın (2015; s. 211) da belirttiği gibi, kentlerde topluluk bahçelerinin ortaya çıkması, kamusal yaşamı desteklemek ve kamusal alanların özelleştirilmesine direnmek gibi önemli bir pratiğin parçası olmuştur. Vatandaşların öncülük ettiği bu uygulama, normalde aynı arazi üzerinde iş merkezleri ya da güvenli siteler inşa etmek üzere özel yatırımcıların ilgisini çekecek olan girişimlerin aksine, kamu yararına hizmet edecek şekilde dönüştürülmesine zemin hazırlamıştır. Çoğunluğu yerel halktan oluşan bahçeciler, alanları kendi ihtiyaçları ve çıkarları için talep ederek ya bina inşaatlarının artmasını engellemiş ya da boş bir arazide daha insan dostu ve yeşil bir alan geliştirmiştir. Bu bahçeler kamusal sahiplenme duygusunu sürdürmekte ve mahallenin şekillendirilmesinde topluluk katılımını teşvik etmiştir. Değişim, yerel aktörlerin katılımı ve sürekli ilgisiyle günden güne büyüme potansiyeline sahiptir.

Bu makalede kamusal mekan tanımından ziyade bahçeler için müşterek tanımı kullanılmıştır. Herkese açık olan ve kamu tarafından yönetilen kamusal mekan ile müştereklerin tanımında farklılıklar vardır. Bir topluluğun bir araya gelerek bir kaynağı ki bu kamusal mekan da olabilir, adil erişim, kullanım ve sürdürülebilirlik kriterleri dikkate alınarak yönetme durumları müşterekleri ortaya çıkarır. Taktiksel şehirleşme pratikleri ile kamusal alan ve müşterekler "insanları, uygulamaları, kurumları birbirine bağlayan ve bilgi ve fikirlerin bireysel düzeyden belediye düzeyine aktarılmasını destekleyen bir ortamı temsil eder. (Neal, 2010; Radywyl & Biggs, 2013).

Benzer şekilde, Exner ve Schützenberger (2018), kent bahçelerini ya da müşterekleri, *creative natures* (yaratıcı doğa) veya *socio natures* (toplumsal/sosyal doğa) olarak tanımlamışlardır. Onlara göre, bahçeler organizasyonları ve mekânsal düzenleri aracılığıyla daha geniş toplumsal yapıları ve değerleri yansıtan, toplumun mikrokozmosları olarak görülen temsili mekanlardır. Florida (2002)'nin *creative class*ⁱ tanımına vurgu yaparak kentin içindeki bu yeşil

alanları, sosyal yaratıcı sınıfın politik ideallerini, ortak ilgileri ve estetik deneyimleri temsil edebilecekleri alternatif mekanlar olarak tarif etmişlerdir. Kent bahçeleri ya da müşterekler, çevresel sürdürülebilirlik tartışmalarına yaptıkları önemli katkılara rağmen, yaratıcı kamusal alan üretme potansiyelleriyle literatürde büyük ölçüde eksik kalmıştır. Literatürde tarım ya da bahçecilik, kamusal alan oluşturmaya yönelik potansiyel uygulamalara odaklanan tartışmaların genellikle açıklanamaz bir şekilde dışında tutulmuştur.

Kent bahçelerinin son zamanlarda yeniden kentsel bağlamda ortaya çıkması çok ta rastlantısal bir durum değildir. Yazımızın başında da değindiğimiz üzere, pandemi sonrası dönemde taktiksel şehircilik uygulamaları daha da artmıştır. Bunun sebebi, Alvandipour (2024; s. 69)'un de belirttiği gibi, yerel ölçekte devam eden uzun süreli sorunlara cevap olarak kentsel direnci artırabilmesi ve "açık ve kolektif bir inovasyon ekosistemine" sahip olmasıdır. Dolayısıyla, taktiksel şehircilik artık sadece sürdürülebilirlik ve akıllı kent politikalarının bir parçası olmasının dışında: kentli arasında potansiyel farklı sosyal etkileşim biçimleri üreten, doğa ile yeniden bağ kurmamızı sağlayan ve çevreye daha çok özen göstermemizi teşvik eden bir kentsel paradigmanın da parçasıdır (Ursic vd., 2018).

Kent bahçeciliği taktiksel şehircilik kapsamında ele alındığında mekanı öz örgütlenme ile beraber üreterek, bilginin paylaşıldığı, kararların beraber alındığı bir toplumsallık mekanı oluşturur (Öcal & Erkut, 2019). Cihangir'deki Roma bostanında görüldüğü gibi bostan sadece fiziksel sınırları içinde ekilip bicilen bir yer olarak kalmamış, imece ekonomilerin gelişebileceği deneysel bir alan yaratmış, eşitliğin ve demokrasinin temsil edildiği ve "kent hakkı" talebinin somutlaştığı bir mekan haline dönüşmüştür. Dolayısıyla, Önal ve Erkut (2019)'un da vurguladığı gibi Roma Bostanı Türkiye'deki büyüme odaklı ve pazar eğilimli, katılımcılığa imkan vermeyen yukarıdan aşağıya planlama sistemlerine ve otoriter yönetim sistemine karşın başkaldıran "alt üst eden" (Brenner, 2020) katılımcı, kolektif ve tabandan gelen bir kamusal alan örneği yaratmıştır. Taktiksel şehircilik, hedeflenen alanlardaki fiziksel form, kimlik, işlev ve kurumsal ilişkilerdeki değişiklikleri sorgulayarak ve katalize ederek kentsel sistemlerin ince bir şekilde bozulmasını kolaylaştırabilir (Radywyl & Biggs, 2013). Buradaki bozulmadan kasıt daha yenilikçi yöntemlerin kullanılması, planlama ve tasarım süreçlerine bir esneklik kazandırma, resmi ve geri resmi yaklaşımlar arasındaki geleneksel sınırların aşılıp, kamusal alan tasarımlarına bir geri bildirim ve uyarlanabilirlik sunabilmektir (Stevens vd., 2024).

3. FARKLI KENTLERDEN İKİ FARKLI BAHÇENİN TARİHSEL ARKAPLANI: İSTANBUL VE VİYANA'DAN İKİ ÖRNEK

İstanbul Kent Bahçeleri ve Kuzguncuk Bostanı

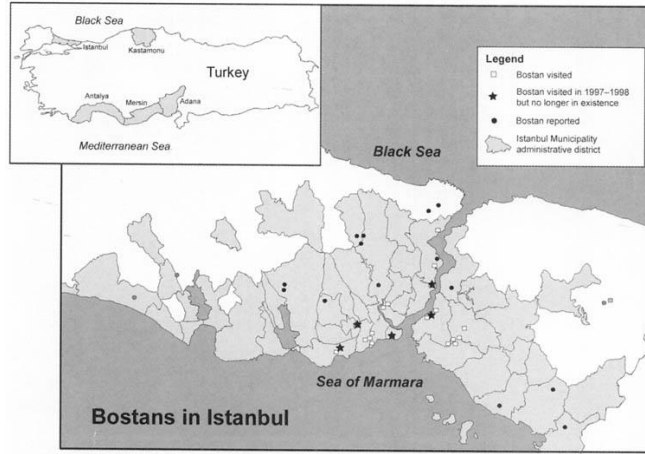
Kent bahçeleri (Türkçe'de geleneksel bostan olarak bilinir) İstanbul'un tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu mekânlar yüzyıllar boyunca kentin gıda ihtiyacının karşılanmasında önemli bir rol oynamış ve Bizans döneminden Cumhuriyet döneminin 20. yüzyılına kadar İstanbul'un sebze ihtiyacını karşılamıştır (İstanbul Ansiklopedisi 1994). Bu bostanlar şehrin en eski kısmında, Yedikule mahallesi yakınlarındaki surların çevresinde (Kaldjian, 2004) ve Haliç ile Marmara kıyıları boyunca yer almış ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu bostanlar daha geniş kentsel altyapıya entegre edilerek geliştirilmiştir. Kaldjian (2004), ünlü Osmanlı gezgini Evliya Çelebi'nin kroniklerine dayanarak, 17. yüzyıl İstanbul'unda 4395 ve 1900'lerde 1200 bahçe olduğunu belirtmektedir.

Bostanlar, çoğunlukla su kaynaklarına, artezyenlere ve sarnıçlara yakın konumlanmışlardır (Kömürciyan, 1988). 1920'lerde Avrupa yakasında Bakırköy, Yedikule ve Langa, Anadolu yakasında ise Kartal, Maltepe ve Kadıköy kent topraklarında çok kullanılan önemli bostanlar olmuştur. Ayrıca, farklı ilçeler yetiştirilen özel ürünleriyle ün kazanmıştır: Arnavutköy çileğiyle, Çengelköy küçük salatalıklarıyla vs. tanınmış (Kaldjian, 2004) ve Yedikule bostanları da Osmanlı döneminde büyük marul bahçeleri olarak kullanılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bugün bile marul Yedikule semtinin adıyla anılmakta, özel bir salatalık türü de Çengelköy olarak adlandırılmaktadır.

Kaldjian (2004; s.292)'ın da belirttiği gibi, kentsel bağlamdaki tarım uygulamaları zaman içinde önemli değişikliklere uğramıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında bostanlar "marjinal, verimsiz veya hijyenik olmayan" (Kaldjian, 2000; s. 287) olarak tanımlanmış ve yeni hükümetin ülkenin sanayileşmesi ve kentsel peyzajın değişmesiyle sonuçlanacak kentleşme çabalarının önünde engel olarak görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesiyle birlikte ve özellikle 1950'lerden sonra, bahçelerin ekimi büyük ölçüde azalmıştır. 1970'lerde kırsal alandan gelen yoğun göçlerle nüfus arttıkça, kentsel konut ihtiyacı da artmış ve bu durum daha önce tarım yapılan arazilerin konut ya da sanayi alanlarına dönüştürülmesine neden olarak emlak ve inşaat sektörünün gelişmesiyle sonuçlanmıştır. İstanbul Kent Bostanları Çalışma Grubunun raporunda (2021) belirtildiği gibi, neoliberal kent politikaları ile birlikte kent içindeki tarım alanları ve bostanların azalmasını hızlandırsa da, Şekil 1'de görüldüğü

üzere 1990'ların sonunda İstanbul'da kayda değer sayıda bostan görülmektedir. Bununla birlikte son 10 yılda artan inşaat projeleri ile bostanların büyük kısmı yok edilmiştir. Genoud'un da belirttiği gibi, kent bahçeleri genellikle kendilerini yenileme projeleri veya İstanbul'un daha varlıklı sakinleri için önemli hale gelen diğer yeşil alanlarla (parklar) rekabet ederken bulmuştur (Genoud, 2018). Bu nedenle Kuzguncuk, bir bostan ve tanımlı bir tarım arazisi olarak yüzyıllar boyunca ayakta kalmayı başarmış önemli bir yeşil kamusal alandır. Varlığı, yoğun nüfuslu ve yeterli doğal çevre sorunlarıyla boğuşan bir kentte yeşil ve enformel bir kamusal alan sağlaması açısından çok kritiktir. İkinci olarak, bu çalışmada incelenen bostanların kullanımının sürdürülmesi ile ilgili sergilenen kolektif mücadele örneği, mahalle içinde bir yeşil alanı sürdürmeye yönelik taktiksel stratejilerin, alanda yaratıcı kamusal yaşam üretmenin yollarını nasıl verdiğini göstermektedir.

Günümüzde İstanbul'da müşterek bahçecilik ve tarımsal aktiviteler (kent bahçeciliği) daha çok dayanışma ağları ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmektedir. Kent bahçeciliğinin sivil kolektifler tarafından yaygınlaşması Gezi sonrasına denk düşse de (Özdoğan, 2023), Yeryüzü Derneği tarafından 2011 yılında başlatılan kent bahçeleri deneyimi ve yine aynı yılda Boğaziçi Üniversitesi Güney kampüste Tarlataban adındaki kolektif grubun kurduğu bostanlar, daha önceki dönemde bu talebin kentli tarafından başlatıldığını göstermiştir. 2020'deki yaşanan Covid19 salgını ile birlikte kentte yeşil alana duyulan ihtiyaç artmış ve pandeminin ilanı ile birlikte İstanbul'da 29 adet bostan kurulmuştur (Rapor, 2021). Bununla birlikte, bugün İstanbul'da kent bahçeciliğinin hangi kurumlar ya da dernekler tarafından desteklendiği ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Beyoğlu ve Beykoz gibi belediyelerin eylem planlarında "kent bostancılığının teşvik edilmesi"nden bahsedilse de destekler münferit ve kağıt üstünde kalmıştır.

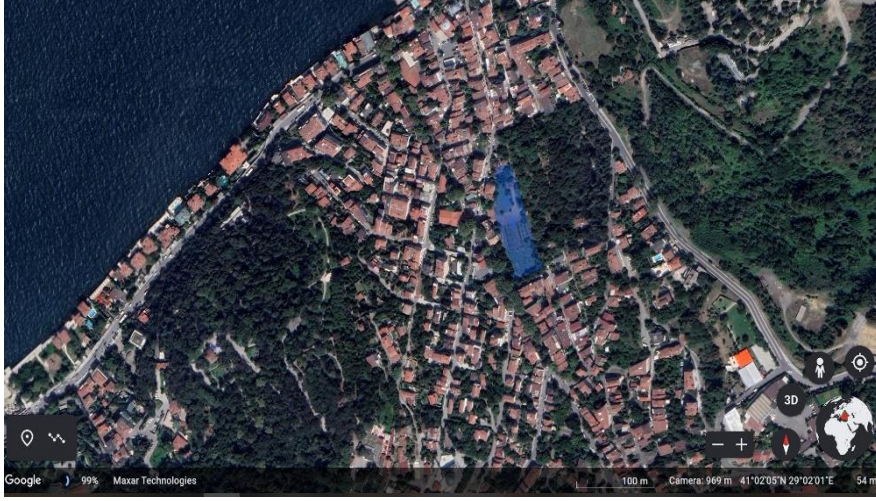

Şekil 1. 1990'lı yılların sonunda İstanbul'da tespit edilen bostanların yerleri (Kaldjian, 2004)

Kuzguncuk, Üsküdar ile Beylerbeyi arasında, İstanbul'un Boğaz'a açılan tarihi bir semtidir (Şekil 2). 18. ve 19. yüzyıllarda Yahudi, Rum ve Ermeniler de dahil olmak üzere birçok göçmene ev sahipliği yapan çok etnikli tarihiyle bilinmektedir (Mills, 2013). 1940'lardan sonra devletin azınlıklara yönelik milliyetçi politikaları ile mahallenin çok etnikli karakteri zarar görmüş ve bu siyasi ortam mahallenin mekânsal karakterini değiştirip, evlerin boşalmasına yol açmıştır (Genoud, 2013). Daha sonra 1990'larda orta ve yüksek gelirli semt sakinleri ev satın alarak Kuzguncuk'ta yaşamaya başlamıştır. Mills'in çalışmasında aktarılan Kuzguncuk bostanı, uzun bir geçmişe sahiptir ve semt sakinleri için önemli bir simge haline gelmiştir. Nesiller boyunca Rum bir aile tarafından sahiplenilen (Mills, 2013; s. 380). Kuzguncuk bostanı, son Rum sahibi ve bahçıvanı İlya'nın adıyla anılmış ve son sahibi de vefat edince, bostan 1992 yılında Vakıflar Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

Bu noktada, özel bir mülk olan bostanın sahibinin vefatı ile birlikte payının torunlarına geçmeyip devletin mülkü haline geldiğini belirtmek gerekmektedir. Daha sonra Vakıflar bahçeyi Türkiye Organ Nakli Başkanı ve Başkent Üniversitesi Rektörü Mehmet Haberal'a kiralamıştır (Perouse 2007, Genoud'dan aktaran). Haberal, İstanbul'da özel kliniklerin artmasına atıfta bulunarak bostanın arazisine bir hastane inşa etmek istemiştir. 1992 ve 1996 yılları arasında mahalle dernekleri bir araya gelerek medya kampanyaları yürütmüş ve 1997 yılında yerel halk tarafından 'Kuzguncuklular Derneği' kurulmuştur. Halkın mücadelesi, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu 5. Maddesinde tanımlanan "Boğaziçi Alanında orman sayılmayan kamu kurum ve kuruluşlarına veya özel mülkiyete ait koru, koruya katılacak alan, çayır, mesire yeri, bostan ve benzeri alanlar yeşil alan sayılır ve bitki varlıkları geliştirilerek muhafaza

edilir. Bu alanlardaki ağaç varlıklarının yok edilmesi veya tahrip edilmesi yasaktır” kavramı ile güçlenmiştir. Haberal’ın kira sözleşmesinden vazgeçmesiyle, Vakıflar, bu arsa üzerinde ağaç fidanlığı yapmak isteyen bir peyzaj şirketine kira kontratını vermiştir, fakat ardından sözleşmeye son vermiştir (Mills, 2004).

Şekil 2. Kuzguncuk bostanı (mavi ile işaretlenmiştir)

Peyzaj şirketinin bostandan ayrılmasından sonraki bu gecikme döneminde, Vakıflar tarafından hiçbir karar alınmamış ve aynı dönemde dernek, bostanın kamusal kullanımını arttırmak için festivaller düzenlemeye ve alanı tarımsal faaliyetler için ekmeğe başlamıştır. 2014 yılında Vakıflar nihayet bu araziye açık artırmaya çıkarmaya karar vermiş ve mahalleli, Kuzguncuk’ta yaşayan mimar Boğaçhan Dünderalp’in katılımıyla alanın kolektif hafızasını anlatan ciddi bir proje hazırlamıştır. Aynı yıl Belediyenin ihaleyi kazanmasından sonra yerel halk Üsküdar Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü ile ortak bir çalışma yürütmek üzere kendi projelerini belediyeye sunmuştur. Bu proje, topluluk bahçesi olarak açık alan tasarımı ile ilgili bazı mekânsal ilkelere dayandırılmıştır. Bostan nihayet 2015 yılında açılmış ve alanda oluşturulan 200 arsanın yüz tanesi Üsküdar’daki özel okullara tahsis edilmiştir. Bu halk arasında bir hoşnutsuzluk yaratsa da, sonrasında belirlenen 100 tane parsel her yıl mahalleli tarafından bahçe olarak kullanılmak üzere devredilmiştir. Bu karşılıklı müzakere, bölge sakinleri ile devletin kurumları arasında bir uzlaşma yaratmış ve aynı zamanda festivaller ve film gösterimleri ile Kuzguncuk görünür hale gelmiştir. Bugün bostan, 'Kuzguncuklular Derneği' ve 'mahalleli' tarafından korunan 2000 m²'lik kamusal bir alana dönüşmüştür (Şekil 3).

Şekil 3. Bireysel bahçelerin kullanımı (Yazarlar tarafından çekilmiştir.)

Hem yerel halk hem de şehirden gelen kullanıcıların erişimine olan alanlar ayrılmış ve belli zamanlarda bostan ortak olarak kullanıma devam etmektedir. Bostanın mekânsal düzenine bakıldığında temel olarak iki bölüme ayrıldığını görülür: sağ tarafta bahçecilik için 4-6 metrekare boyutlarında Kuzguncuk’ta yaşayanların ekip

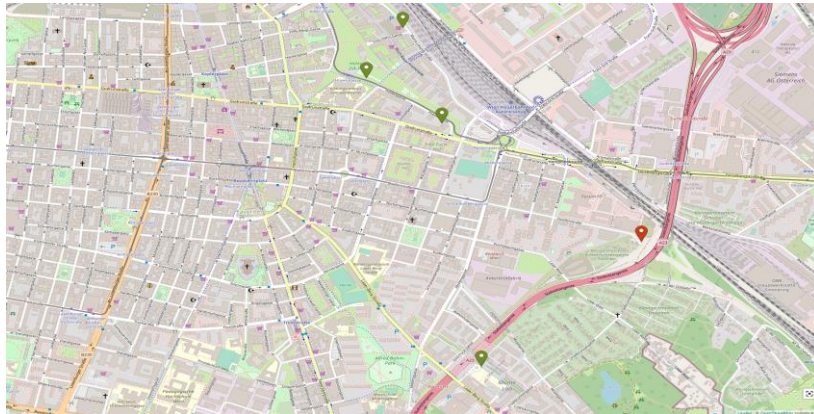
biçebileceği bahçeler, solda ise çocuk oyun alanı ile birlikte açık bir alan bulunmaktadır. Bahçe içinde 82-85 parsellenmiş arsa bulunmaktadır. Bahçelerin kullanıcıları, Kuzguncuk'ta yaşayanlar tarafından kura yolu ile seçilmektedir. Kura ile kullanıcılar bostanı bir yıl boyunca kullanma hakkı kazanır. Bostan'ın önemi Kuzguncuklular için sadece bir ekim/dikim alanı olmasından kaynaklanmaz, aynı zamanda mahallelinin kendi çabasıyla ve inisiyatifiyle özel mülkten kamusal alana dönüştürdüğü bir alandır olmuştur. Sosyal bir buluşma alanına dönüşen mekan Kuzguncuk'taki komşular tarafından ve düzenli kültürel /sosyal buluşmalar için kullanılmaktadır.

Viyana Kent Bahçeleri ve Sonnwendviertel Schienengarten

Müşterek bahçeler devlet eliyle teşvik edilen veya daha katı üyelik kurallarına tabi tutulan bahçelere nazaran çok daha esnek bir yapıya sahiptirler. Herkesin gelip katılabileceği, bahçecilik eylemi ile sınırlı olmayan, boş vakit geçirmek ve sosyalleşmek için de kullanılan mekanlardır. Belediye destekli bahçelere kıyasla daha düzensiz bir mekansal organizasyonlara sahiptir.

Viyana'da kent bostanlarının ilk oluşumlarına 'kleingarten' adı altında birinci ve ikinci dünya savaşı arasındaki dönemde rastlıyoruz. Savaş sebebiyle ortaya çıkan konut açığına ve aynı zamanda beslenme ihtiyacına da cevap veren bu ilk bahçeli sosyal konut örnekleri günümüzde *allotment gardens* (hisseli bahçeler) olarak da bilinmektedir (Henden Solt & Kaymak Heinz, 2017; Exner & Schützenberger, 2018). 'Kleingarten' 1992'ye kadar mevsimsel bir konut ve kentsel tarım biçimi iken sonrasında kalıcı bahçeli küçük konut tipolojisine dönüşmüştür. 2010 yılında devlet eliyle farklı teşvikler ile bu kentsel tarım faaliyetinin desteklendiği görülmektedir (Henden Solt and Kaymak Heinz, 2017).

Viyana'da iki türlü kent bahçesi tanımlanmıştır; *grass roots* topluluk bahçeleri ve belediye destekli topluluk bahçeleri (bottom-up vs. top-down). Tabandan gelen bahçeler estetik kaygı taşımayan düzensiz biçimleri ile dikkat çekmektedirler. Burada, üyeler arasındaki iletişim çok önemli bir unsurdur. Görünürlük ve erişilebilirlik, sosyal organizasyon, süreli kullanım ve mekansal pratikler ile tepeden gelen bahçelere göre büyük farklılık gösterirler. Kişiyel ekip biçme parselasyonu (*communal beds*) yerine herkesin ekip biçebileceği alanlar vardır. Meyve ağaçları ve çiçekler yerine sebze ve çeşitli otlar ekilir. Çoğunlukla belli bir çit ile çevrilmeden ve kontrollü bir giriş olmadan dışarıdakilerin de kolaylıkla erişebileceği şekilde organize edilirler. Viyana'da *gartenpolylog* grubunun oluşturduğu haritaya göre yaklaşık 200 tane topluluk bahçesi bulunmaktadır (Şekil 4). Bu bahçeler daha çok communal garden (müşterek bahçeler) veya solidarity agriculture (tarımsal dayanışma) adları altında gruplanmıştır. Gartenpoly grubunun ürettiği komünite bahçeleri haritasına baktığımızda çoğunlukla bu bahçelerin (yaklaşık 9 tane) semt çeperinde veya güneyde konumlandıklarını görülmüştür, asıl ihtiyaç olan daha yoğun konut grubunun olduğu yerde bu tip bahçelere çok rastlanmamıştır.

Şekil 4. Viyana topluluk bahçeleri (URL-1)

Günümüzde müşterek bahçecilik ve tarımsal aktiviteler (kent bahçeciliği) yarı kamusal, özel kurumlar ve belediyenin farklı birimlerince Tablo 2'de görüldüğü üzere farklı şekil ve tipolojilerde desteklenmektedir. Bu destek kurumlarından bazıları Tablo 1'de görülebilir. Kentsel tarım politikaları yerel politikalarda iki önemli yönetmelik *Step2025* ve *Smart City Strategy Vienna 2022* ile desteklenmektedir. Step 2025, yeşil ve açık mekanlar üzerine olan tematik kavramsal çerçevede 7. Madde, kentlinin açık ve yeşil mekanların organizasyonuna katılımı ile ilgilidir.

Açıkça kent bahçeciliğinin mekansal aidiyet duygusunu arttıracığına ve yerel bilgi ve katılımın bu yönde kullanılarak kent mekanına karşı geliştireceği sorumluluk duygusu ve kentsel yaşamı şekillendirmesi üzerinde durulmuştur. Viyana Akıllı Kent Stratejisinde ise iklim dirençli ve sürdürülebilir gıda tedarik sistemlerinin önemi vurgulanarak, kentsel tarım gibi kent bahçecilik eylemlerinin çokça teşvik edildiğini görülmektedir. Benzer şekilde, İstanbul İklim Değişikliği Eylem Planında (2021) herkes için sağlıklı gıdaya erişimin artırılması adına “Boş arazilerde ve parklarda, arka bahçe ve ortak bahçelerde ve yol kenarında kentsel tarım” maddesi tanımlanmıştır.

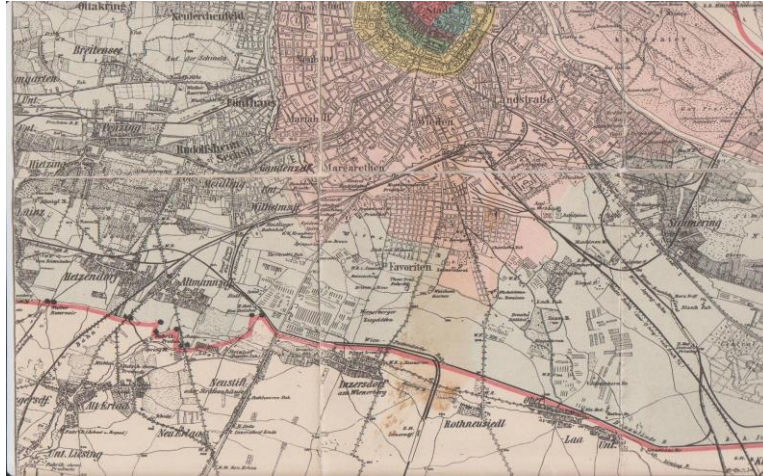
Tablo 1. Viyana’da bahçe eylemlerini teşvik eden kurumlar (MA49, Lokal 21, GB, ve gartenpolylog)

MA 49 Report
• Bio Forschung Austria (Institute for Organic Research Austria)
• Garteln in Wien (in 2016, under Bio Forschung Austria)
• The Vienna Parks and Gardens (MA 42 Parks and Gardens)
• Gebietsbetreuungen Stadterneuerung (Urban Renewal Office, GB)
• Wohnpartner Wien
• Lokale Agenda 21
• DIE UMWELTBERATUNG Wien (Eco Counselling Vienna)
• Gartenpolylog
• GrünStattGrau Research and Innovation GmbH

Tablo 2. Farklı Bahçecilik tipolojileri (MA49, Lokal 21, GB, ve gartenpolylog)

•Gemüse-Pachtparzellen (Kiralık Sebze Parselleri)
•Topluluk bahçeleri/Komşuluk bahçeleri
•Toplu konutta bahçecilik
•Çocuklar için Bahçe İniyatifleri
•Kamusal alanda meyve
•Bina Yeşillendirme (GmbH tarafından destekleniyor)
•WWOOF-Organik tarla gönüllüsü
•Tree disc Gardening (GB)
•Mahallede yeşillendirme (Lokale Agenda 21)

Viyana kent makroformunu ve gelişimini gördüğümüz 19. yüzyıl haritalarına baktığımızda kent duvarlarının hemen arkasında bugünkü Sonnwendviertel mahallesinin yer aldığı görülmektedir. 1863 haritasında, eskiden kentsel tarım aktivitelerinin bulunduğu bu alanda, hem askeri kışlaların hem de kentin doğu ve güney tren istasyonları ile tren yollarının inşa edildiğini görülmektedir (Şekil 5). Savaş sonrası dönemde yıkılan bu istasyonlar, 1950’li yıllarda birleştirilmiştir. Sonrasında 1970lerde başlayan merkezi bir istasyon ihtiyacının giderilmesi ile alan 1990’larda planlanmaya başlanmıştır. 2004 yılında Viyana belediyesi ulusal ve uluslararası nitelikte 10 mimari ofisi bu alana ilişkin proje geliştirmeleri için davet etmiş ve bu süreç sonunda iki proje birleştirilerek bütünleşik (joint) master plan belediye tarafından onaylanmıştır. Master planda kuzeyde yüksek katlı ve daha çok ofis, otel ve ticari karma kullanımların, güneyde ise Favoriten semtinin de ihtiyaçlarını karşılayabilecek konut, yeşil alan, okul ve kreş gibi sosyal altyapı ihtiyaçlarına yer verilmiştir. Devlet desteği ile yaklaşık 2000 konut inşa edilen proje 2007’de başlayıp, 2019 yılında tamamlanmıştır.

Şekil 5. Favoriten haritası 1892 (URL-2)

Sonnwendviertel eski bir işçi sınıfı semti olan Favoriten’in kuzeyinde, merkez istasyonun doğusunda ve kent merkezine yakın bir konumda planlanmıştır. Favoriten semtinin içinde yer almasına karşın bulunduğu semtin profiline kıyasla birçok farklılık içerir. Favoriten semti, Viyana’nın en çok göç alan ve hızlı büyüyen semtlerindedir. Düşük eğitim grubu ve gelir seviyesinin olduğu bir popülasyona sahiptir. Buna nazaran sonradan tasarlanmış

Sonnwendviertel mahallesi yaratıcı sınıf ve karma gelir grubunun olduğu bir bölge olmuştur. Schienengarten demir raylarının hemen yanında merkez istasyona yakın olarak Sonnwendviertel mahallesi içinde konumlanmaktadır (Şekil 6). Master plan tarafından önerilen mahalle içindeki top-down klasik düzen topluluk bahçesine karşın Schienengarten tabandan gelen, müşterek ve birlikte üretim tipolojisi ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

Şekil 6. Schienengarten bahçesi (URL-1, URL-3)

Şekil 7. Schienengarten bahçesi kullanımı (Bahçe üyesi tarafından çekilmiştir)

Bahçenin oluşumu aslında mahalledeki önemli bir kooperatif evi olan “Bikes & Rails” sakinlerinin teşviği ile başlamıştır. Konut bölgesine çok yakın konumda bulunan tren raylarının hemen yanındaki ihmal edilmiş bu tanımsız kentsel açık mekan, o günlerde park eden arabalarla doludur. Bahçenin asıl kurucusu Kentsel Yenileme Ofisindeki (Gebietsbetreuung) yetkililer ile temasa geçmiş ve belediyeye bağlı bu ofisin de arabuluculuğu ile ÖBB (Avusturya Devlet Demir Yolları) burayı sembolik bir kira ile (yıllık 100€) kullanıcılara kiralamaya başlamıştır. Kira için bir sözleşme yapılması gerekmiş ve bunun için bir Verein (dernek) kurulması gerekliliği gündeme gelmiştir. Böylelikle “Fereundenen des Schienengarten Commons” (Schienengarten Müşterekleri Dostları Derneği) kurulmuştur. Derneğin ismi ile birlikte müşterek olma meselesi tekrar vurgulanmış ve burası bir ortak alan olarak tanımlanmıştır. Dolayısı ile dernek ve tanımıyla en başından beri müştereklik meselesi kurucuların ana fikri haline gelmiştir.

Bu sebeple tepeden inme her eylem ve düzen Schienengarten'in kapsamı dışında kalmıştır. Tasarım bir problem olmamış tam aksine gündelik, yerel ve iklimsel bağlamlar ile alanda bir bölgeleme yapılmıştır. Asıl amaç, kullanılmayan boş bir araziye kolektif olarak yönetilen ve bakımı yapılan biyolojik çeşitliliğe sahip bir yeşil alana dönüştürmek ve de rekreasyon, değişim ve deney için bir yer yaratmaktır. Alan esas olarak iki bölüme ayrılmıştır, doğu tarafında dikim yatakları ve bahçe işleri için kompost bulunmaktadır. Batı tarafında ise oturma alanı (banklar ve bir kulübe) ve bahçe bulunmaktadır. Müşterek bahçenin kullanımı herkese açıktır, fiziksel olarak sadece araç yolu tarafındaki arabaların park etmesini önlemek için bir çit konulmuştur, herhangi bir erişim kontrol sistemi bulunmamaktadır. Şekil 7’de görüldüğü gibi, tahsis edilmiş dikim yatakları yoktur, herkes birlikte ekebilir, hasat

edebilir ve kesin bir sahiplik tanımlanmamıştır. Bahçede 20 kayıtlı aktif üye ile birlikte yaklaşık toplam 40 kullanıcı bulunmaktadır.

Başlarda ekilebilir toprak kalitesini alanda oluşturmak bir sorun olmuştur. Tren raylarına yakın olduğu için toprak kalitesi olumsuz bir şekilde etkilenmiştir, dolayısıyla başka bir bahçede gönüllü çalışan bir toprak uzmanı ile beraber çalışılarak bahçe bugünkü haline gelmiştir. Toprak gibi sulama da büyük bir problem olmuştur. Kovalar ile su taşınan alana, sonrasında belediyeden ödenek alınarak yakınlardaki yangın hidratına musluk eklenerek sulamaya çözüm bulunmuştur. Fakat sulama sorunu sebebiyle grup çok fazla sebze meyve dikme taraftarı değildir, sebze-meyve yetiştirme daha esnek bırakılmıştır, çoğunlukla yaban ve yerel bitkiler dikilmektedir.

Exner and Schützenberger’ın (2018) bahsettiği gibi bu “wild aesthetic“ içeren ve düzensiz biçimdeki tabandan gelen müşterek bahçelerin mekansal pratikleri de diğer bahçelere göre farklılık gösterir. Ortak bir dikim alanı vardır, çim yoktur, müşterek bir baraka (kulübe) vardır ve bu tür barakalar ve sokak mobilyaları upcycling ile oluşturulur. Schienengarten’da sokak mobilyaları ve müşterek baraka ileri dönüşüm (upcycling) yöntemi ile bir araya getirilerek yapılmıştır. Alan gelişmeye başladığında çevrede birçok şantiye olduğu için, bahçenin kullanıcıları bu şantiyelerden topladıkları kasalar ile yükseltilmiş yatakları ve diğer sokak mobilyalarını yapmışlardır.

4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE BULGULAR

Bu çalışmada, taktiksel şehirciliğin kuramsal kavramları göz önünde bulundurarak kent bahçelerinin, kamusal mekan üretme potansiyelleri ve popüler hale gelen aşağıdan yukarıya yaklaşımla olan ilişkisini anlamak için, kullanıcılar ile nitel araştırmada kullanılan sözlü görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Kullanıcıların bahçelerdeki pratiklerini anlamak için Kuzguncuk örneğinde bulunan 82 bahçe (bostan) kullanıcısı arasından 13 kişi ile görüşülmüştür. Viyana örneğinde ise bahçenin 20 üyesi vardır ve bahçenin yönetiminde başı çeken 5 kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler iki farklı örnekte bahçenin düzenli kullanıcıları ile sınırlandırılmıştır. Görüşmelerde belli başlı 11 tane soru sorulmuş ve sorular daha çok şu konular üzerine odaklanmıştır: bahçeyi kullanma pratikleri, amaçları, onlara nasıl bir kamusallığın sağlandığı.

Toplanan ses kayıtları deşifre edilerek araştırmacı tarafından herhangi bir değişikliğe uğramadan bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır. Elde edilen verilerin içinden temaların ve kategorilerin ortaya çıkarılması amacıyla içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda veriler araştırmacı ve bir uzman tarafından birbirinden bağımsız olarak kodlanmış ve kodlanan verilerde farklılık taşıyan ifadelerin hangi kategoriler altında derlenebileceği ayrı ayrı tespit edilmiştir. Gündelik kullanımı ve tasarımları açısından birbirinden farklı nitelikler taşıdığı gözlemlenen Kuzguncuk ve Schienengarten görüşmelerinden elde edilen veriler karşılaştırmalı tartışma çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmada literatür tartışmalarından ve söyleşi sorularından 5 temel kategori belirlenmiştir: sosyal pratikler/aktiviteler, organizasyon/yönetim yapısı, tarımsal aktiviteler ve sürdürülebilirlik politikaları, yaratıcı eylemler. Görüşmeler sonucunda tekrar eden kavramların değerlendirilmesiyle, katılımcıların bahçe kullanımları ile ilgili görüşleri 5 tema altında toplanmıştır:

- Bahçede vakit geçirme ve gruba dahil olma
- Bahçede yetiştirilen ürünler
- Bahçeyi düzenleme kriterleri ve yönetim
- Bahçede sürdürülebilirlik
- Bahçede yaratıcılık

A) Bahçede vakit geçirme ve gruba dahil olma motivasyonu

Kullanıcıların kendi arazileriyle ne kadar ilgili olduklarını anlamak için onlara “bahçenizde haftada kaç saat geçiriyorsunuz?” diye sorulmuştur. Kuzguncuk örneğinde, kullanıcıların tamamı, Schienengarten’da ise kullanıcıların yarısı bahçede haftada iki saatten fazla zaman geçirdiğini belirtmiştir. Benzer şekilde, iki bahçede de kullanıcıların neredeyse tamamı bahçenin bulunduğu mahallede yaşamaktadır.

Söyleşinin en çarpıcı sonuçlarından biri, kullanıcıların bahçede vakit geçirme ve gruba dahil olma motivasyonları hakkındadır. Her iki örnekte de, bahçede vakit geçirmek, toprak ile ilgilenmek ya da çocuklarının doğayla iç içe olmalarına yardımcı olmak kullanıcıların bahçeye katılımındaki ana motivasyonları olarak belirtilmiştir. Örneğin, kullanıcıların çocuklarını alana getirerek bitkileri tanıtmaları ile mekan farklı bir öğrenme

pratiğine izin vermiştir:

“Üyelerin (Schienengarten) çoğunun çocukları var, bazen çocuklarını getiriyorlar, organize değil, ebeveynler çocuklarına öğretiyor, onlara bitkileri gösteriyor, grupta tarımdan anlayan biri vardı, ... artık Schienengarten için yeterli zamanı yok, ama bir şeye ihtiyacımız olursa ona sorabiliriz, yaparak öğrenme, çoğunlukla böyle yapıyoruz.”

Bu alıntı, kullanıcıların toprakla uğraşmaya yönelik artan ilgisini göstermiştir. Kuzguncuk'taki kullanıcılardan biri bunu “yetiştirdiğim şeyleri yemeyi seviyorum, tüketimin anlamı üzerine daha çok düşünür oldum” diye ifade etmiştir. Bu bulgu, Turner'ın (2011, s.516) toprakla uğraşmanın yerle bir bağlantı sağladığını - kullanıcıların zamanlarını ve enerjilerini harcadıkları bir yer, doğayla bireysel bir bağlantı yarattığı fikrini desteklemektedir. Schienengarten örneğinde ise, “kolektif faaliyetin/topluluğun bir parçası olmak” ya da “daha yeşil ve alternatif bir çevre yaratmak” önemli bir motivasyon sebebi olarak belirtilmiştir. Bir kullanıcı bahçenin mahalle için önemli bir yer olduğunu, iyi enerjiler ve ilginç insanları barındırdığını ifade etmiştir. Kimisi toprağı kazma, bitki dikme ve rekreasyon konusunda daha fazla deneyim kazanma olanağına sahip olmak isterken, kimisi topluluğu sevdiğine vurgu yapmıştır. Mahalle aidiyeti ile birlikte, aşağıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere gruba dahil olma motivasyonları hem çevrelerini daha yeşil bir alana dönüştürme isteğini hem de politik duruşlarını içermiştir:

“Bir ortak alan ve mahallenin kalitesiz ve kapitalist estetiğine direnecek bir alan yaratmak istedim. Bitkilere acil ihtiyaç vardı.”

“Dışarıda olmak için daha yeşil bir yere sahip olmak, sakinlere yeşil bir alan açmak için diğer insanlarla bağlantı kuracak bir yere sahip olmak. Dostluğa katkıda bulunmak, bu yüzden oradaydım, oradaki insanlarla bağlantı kuruyordum, bu yüzden bu görünürlüğü sağlamak için bu yürüyüşü (parade, Nisan sonu 2023) yaptık, destek vermek için.” (Artist)

Söyleşilere göre, her iki bahçe de mahalle sakinlerinin enformel ve günlük rutinlerinde bir araya gelebilecekleri, dinlenebilecekleri ve konuşabilecekleri açık bir kamusal alan olarak tariflenmiştir. Kuzguncuk bostanda, on üç kullanıcıdan yedisine göre bahçe, rastgele buluşma ve günlük olarak karşılaşma fırsatı veren bir yer olmuştur. Buluşmalar sosyal medya veya Whatsapp aracılığıyla planlı buluşmalar olmanın ötesinde, diğer sakinlerle rastgele karşılaşmalar üzerinden gerçekleşmekteydi. Başka bir deyişle, kullanıcıların aynı mahallede oturması ve gündelik rutinlerinde fiziksel bir yakınlığı paylaşması, onların rastgele buluşma ve sosyalleşme olasılıklarını arttırmıştır. Milbourne'un (2021, s.2914) dediği gibi, bu özelliği ile topluluk bahçeleri, paylaşılan değerlerin ve sosyalliğin spontane alanları olarak tanımlanmıştır. Bahçenin eski kullanıcılarından birinin belirttiği gibi, Kuzguncuk'ta yaşayan herkesin birbirini tanıması, uzun yıllardır aynı mahallede yaşaması, sosyal bağları güçlendiren önemli bir etken olmuştur. Schienengarten bahçesi ise görece daha yeni bir mahallede kurulduğu için çok uzun yıllardır orada yaşayan kişiler tarafından kullanılmamaktaydı. Konuştuğumuz kişiler daha çok bahçe sayesinde tanışıklık kurmuş ve bahçe aktivitesinin dışında da arkadaşlık ilişkilerini sürdürmektedirler. Kurucusu Schienengarten'i farklı havası olan ve bahçecilik yapmak isteyen herkes için küçük bir sohbet topluluğu merkezi olarak tanımlamıştır. Özellikle, “Bikes and Rails” kooperatif evinin yakında olması burada oturan kişilerin alanı dönüştürmeye olan ilgisini tetiklemiş ve ayrıca yakın civardaki kişilerin desteği ile kullanıcılar hemen kendi ağlarını kurup, organize olabilmişlerdir. Burada bilginin paylaşılmasının ve bu sayede bir ağ oluşturulmasının ne kadar önemli olduğu tekrar görülmektedir.

Ayrıca, her iki bahçe de, planlı etkinlik ve buluşmalar düzenlenmektedir. Kullanıcıların çoğu pandemi sonrasında planlı sosyal etkinliklerin düzenli olarak gelişmediğini belirtse de, zaman zaman düzenlenen sosyal etkinliklere (doğum günleri, düğünler veya film gösterimleri gibi) katılmak sosyal ilişkileri güçlendirmiş ve bölge sakinleri arasındaki dostluğu arttırmıştır. Planlanan etkinliklere bir örnek olarak, Kuzguncuk bostanda bahar şenliği (her Nisan ayında Nevruz kutlamaları) verilmiştir. Yerel halk ve şehirden gelen ziyaretçiler baharın başlangıcını kutlamak ve şenlik ateşi yakmak için bahçenin açık alanında toplanmıştır ve bu durum hem yerel halkın bahçede buluşmasına hem de kentten gelen ziyaretçilerin ilgisini çekerek mahallenin İstanbul'da görünür olmasına yardımcı olmuştur. Schienengarten'da ise, barbekü partileri, yeşil geçit törenleri (green parade) ve solar cooking, (güneş enerjili pişirme) planlanan aktivitelere örnek olarak bahsedilmiştir. Görüşmelerde de belirtildiği gibi, her iki örnekte zaman zaman düzenlenen etkinlikler, sosyal ilişkileri güçlendirmekte ve dostluğu arttırmıştır. Birçok aktivite politik görünür olma amacı da gütmektedir. Aşağıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere mangal yakmak, yeşil geçit töreni gibi planlı aktivitelerin asıl amacı kent içinde dikkati çekmek ve insanlar arası gönüllülük esasına dayalı sosyal etkileşimi güçlendirmek olarak tariflenmiştir:

“Mangal (BBQ) gibi etkinlikler yaptık, ancak bizim için önemli olan bu değil, önemli olan insanları topluyor ve görünürlüğü sağlıyorsunuz. Sonnwendviertel mahallesinde daha fazla yeşil isteyen diğer inisiyatiflerle ağ kuruyoruz, bu ortak yaşam projesinden de bir girişim var, adlar” **“Sonnwendviertel Grüner”**. Bu yüzden geçit töreni yaptık ve bitkilerle beraber yürüdük. Bitkileri Grätzlmixer'den Schienengarten'a taşıdık, böylece görünürliğe sahip oluyorsunuz ve katılan insanlarla bağlantı kuruyoruz.”

B) Bahçede yetiştirilen ürünler

Diğer bir soru bahçede yetiştirilen ürünler hakkındadır. Kuzguncuk bostanda, kullanıcıların yetiştirmesi ve yemesi kolay buldukları bitkileri seçme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Bahçeciler tohumları satın alarak ya da diğer kullanıcılar arasında takas yaparak temin etmekte ve bahçesini bireysel olarak tasarlamaktadır. En çok tercih edilen ürünler Kuzguncuk örneğinde sebzeler, otlar ve bazı durumlarda meyveler olmuştur. Domates, salatalık, taze fasulye, biber, patlıcan ve otlar (maydanoz, lahanana, nane ve ıspanak dahil) çoğu bireysel parselde sıklıkla ekilen sebzelerdir. Bahçeler ortak alanlar olduğundan ve şehirdeki insanların ziyaretine açık olduğundan, bahçe kullanıcıları çoğunlukla yetiştirilmesi kolay ve çok fazla zaman ve çaba gerektirmeyen yerel ürünler yetiştirmeyi tercih etmişlerdir. Bu veriler, kullanıcıların herhangi bir ticari faydayı ön planda tutmadıklarını, daha ziyade alanı kendi kişisel ilgi ve ihtiyaçları için kullandıklarını göstermektedir.

Schienengarten örneğinde ise ekilen ürünler çeşitlilik göstermiştir. Elma, domates ve kırmızı meyvelerin (çilek, ahududu ve frenk üzümü) yanı sıra, egzotik çiçeklerin ve yöreye özgü endemik bazı türlerin ekildiği görülmüştür (Engelwurz gibi). Kullanıcılar orada rastgele tohumlanan herhangi bir bitkinin yabancı olarak yetişen bir yelpazesini geliştirmeye çalışmıştır. Bununla birlikte herkes istediği gibi bitkilendirmekte ve çoğunluk beğenmezse, bitkilendirilen şeyi değiştirmekte özgürdür. Aşağıdaki alıntı, bahçede katı bir uygulama kuralı olmadığını, daha serbest bir ekim/dikim anlayışının hakim olduğunu ve asıl amacın birlikte ekip dikmek olduğunu göstermektedir:

“Burada yaptığımız şey, kapalı bahçe (gated garden) olmayacaktı. Kapalı bahçelerde herkes kendi bireysel yükseltilmiş yatağında. Burası kolektif bir şeyler yapma alanı ve katı mülkiyetlerimiz yok, bir şekilde mahsullerin nasıl ekildiğine dair bir rutinimiz var, bu yüzden bu konuda titiz değiliz ama temelde fikir, kimsenin kendi ayrıcalıklı yatağına sahip olmaması, ancak bir tür birlikte ekim birlikte hasat, başlangıçta bize ilham kaynağı olan LaaerBergBauerInnenⁱⁱ topluluk bahçesine benzer bir model uyguluyoruz”.

C) Bahçeyi düzenleme kriteri ve yönetim

“Bahçenizi düzenleme de en önemli kriteriniz nedir?” sorusu iki bahçede farklı yorumlar barındırmaktadır. Kuzguncuk bostanda, on üç kişiden dokuzu için ekim ve gıda yetiştirme en önemli unsur olarak belirtilmiştir. Diğerleri için görsel güzellik/estetik, bireysel arsanın tasarlanmasında önemli hale gelmiştir. Görüşmelerde de belirtildiği gibi, “estetik” burada bireysel alanın sınırları içindeki görsel düzene ve ekilen gıdalara gösterilen özene atıfta bulunmaktadır. Kullanıcılar sıklıkla ziyaretçilerin bitkileri kopardığını ve bunun bahçenin düzenini bozmasından rahatsız olduğunu belirtmiştir. Exner and Schützenberger'in çalışmasında (2018) belirtildiği gibi, “düzen, iyi işleyen bir topluluğun sonucu ya da toprağa gösterilen özen olarak yorumlanmaktadır” (s.188). Schienengarten bahçesinde ise kullanıcıların yarısı için şehrin yeşil alanlarının artırılması ve diğer yarısı için kurulan birliktelik üzerinden politik bir ortamın sağlanması bahçe için en önemli unsur olmuştur. Kullanıcılardan biri durumu şöyle tariflemiştir:

“Schienengarten'da daha düzensiz bir ortam var, fikir alanı elimizden geldiğince daha yeşil hale getirmek, senin ya da benim yerimle ilgili değil, sebzelerle de çok ilgili değil, daha çok alanı ele geçirmek ve daha yeşil bir politikayla oynamak, bir şekilde politikayı görünür kılmak, harekete geçmek ve bir şeyler dikmekle ilgili.”

Uzun dikdörtgen bir alan olan Schienengarten'da belli bir mekan düzenleme politikası yoktur. İklimsel ve yerel verilere göre bölgeleme yapılarak, ekim dikim alanı, kompost yeri, baraka/kulübe ve oturma alanlarının yerleri rastgele belirlenmiş ve etraftan toparlanan malzemeler ile mekansal düzenlemeler yapılmıştır. Grup belli bir tasarım projesi ile bahçeyi düzenlemek istememiş ve bahçenin ilk düzenlenmesinde iki temel mesele alana suyun taşınması ve toprağın ekilebilir bir şekilde konulması olmuştur. Alan zaman içinde ÖBB yani devlet demir yollarından alınan izin ile daha da büyümüştür. Üyelerin toplanması için düzenli toplantılar organize edilmemiş hatta aksine alanın yönetim ve organizasyonunda da bir rahatlık/rastgelelik hakim olmuştur.

“Bazen insanlar geliyor ve sizin için Schienengarten için bir tasarım yapacaklarını söylüyorlar, ama bizim grubumuzda, o zaman karşıt görüşler oluyor, çünkü bazı insanlar istemiyor, daha akıcı istiyorlar, düz bir tasarım yapmak bir şekilde zor”.

D) Bahçe ve sürdürülebilirlik

Söyleşilerde belirtildiği gibi, topluluk bahçelerinde çalışmak kullanıcılar için daha sürdürülebilir bir yaklaşımın öğrenilmesine de yardımcı olmaktadır. Örneğin, iki bahçe de kullanıcılar sentetik gübre kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Kuzguncuk örneğinde ise, bahçede geçirilen zamanla birlikte sürdürülebilirlik konusunda bir farkındalığın geliştiği gözlenmiştir. Başlangıçta, tüm kullanıcılar sadece gıda yetiştirmek veya toprakla uğraşmak için bireysel bir arsa isterken, zaman geçtikçe çevresel yaşam için sürdürülebilir bir yol bulup ve geri dönüşümü hedeflemişlerdir. Burada kullanıcıların tamamı organik kompostlama, düzenli sulama/temizlik ve yöresel gıda yetiştirme gibi hassas tarım yöntemleriyle ilgilenmektedir. Bununla birlikte, burada kullanıcılar bireysel araziye sadece bir yıl boyunca yetiştirdiklerinden, bitki/tohum alışverişi yapmak veya ekim konusundaki bireysel deneyimlerini paylaşmak için bir sosyal ağ geliştirmek için yeterli zamana sahip olamamışlardır.

Bununla birlikte *Schienen Garten* örneğinde sürdürülebilirliğin desteklenmesi konusunda kullanıcılar yeşil bir mekanın üretilmesi için daha fazla farkındalık sahibi olmuşlardır. Bahçeyi sürdürülebilir kılmak için geliştirilen stratejiler kompostlama, geri dönüşüm, bakım, saygı, bölgesel bitkilerin kullanılması, tüm bitkilerin ekosistemde kalması, sadece zarar veren bitkilerin uzaklaştırılması olmuştur. İnsanlar arasında iletişimin kurulması, toprağı temizlemek, topluluk oluşturmak için açık bir alan yaratmak, ise diğer stratejilerden sayılabilir.

E) Bahçe ve yaratıcılık

Literatürde bahsedildiği gibi, Exner ve Schützenberger (2018) yaratıcı doğa (*creative natures*) kavramı ile kentin içindeki bu yeşil alanların, sosyal yaratıcı sınıflar kendine özgü estetik deneyimi ile nasıl şekillenebileceğine işaret etmişlerdir.

Söyleşilerde görüldüğü üzere, Kuzguncuk ve *Schienen Garten*'daki kullanıcı grupları farklı pratiklerle Exner'in yaratıcı doğa kavramını deneyimlemişlerdir. Kuzguncuk'ta söyleşilerde yaratıcılık kavramı, kendini doğaya hassas olma, bahçecilik aktivitelerine yeni çözümler bulma, farklı hobiler geliştirme, geri dönüşümü deneyimleme ile ilişkilendirilmiştir. Kullanıcılar bahçe kullanımı için bir yıllık bir süre için seçildiklerinden yeterli deneyime sahip olamamış ancak zaman geçtikçe yaparak öğrenerek (*learning by doing*) uyum sağlamışlardır. Başka bir deyişle, öğrenerek ve yaparak yeni toprak ve çevre koşullarına uyum sağlamak için kendi yaratıcı yollarını bulmuşlardır. Yaratıcılık kavramı söyleşilerde, bahçenin yeni çözümler bulma konusunda için onlara nasıl rehberlik ettiği ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Kuzguncuk bostanında bir kısım özellikle boş ve tanımsız bırakılmıştır. Görüşme yapılan kişilerden birinin dediği gibi "Sol taraftaki park kasıtlı olarak vahşi ve doğal olarak tanımlanmış, bu da gayri resmi (*informal*) ve yaratıcı karşılaşmaları teşvik etmiştir." Bu, yerel halkın yaratıcı yer yapma (*creative place-making*) stratejileriyle bahçeyi/açık alanı nasıl kullandığını göstermektedir.

Schienen Garten da bu yaratıcılık faaliyetleri daha çok bilginin transferi, yaparak öğrenme (özellikle çocuklar için), ortak ilgilere ve politik yaklaşımlara topluluk arasında bir sosyal iletişim ağı oluşturma, ve *upcycling* (atığı daha işlevsel bir ürüne dönüştürme) kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Söyleşilerde vurgulandığı gibi, mekanın organizasyonunda da belli tasarım öğretileri kullanılmamıştır. Mekanın düzenine rastgelelik hakimdir ve daha çok kolektif aktivitelere önem verilmiştir. Aşağıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere *Schienen Garten* bu yaratıcı pratiklere ve etkileşimlere imkan veren, politik düşüncelerin rahatlıkla ifade edilebileceği bir kamusal alan olarak tanımlanmıştır:

"İnsanlar arasında yaratıcı etkileşimlere izin veren küçük bir yabani doğa parçası var ve malzeme. Toplumun ilgisini çeken konuların orada yer almasının sağlıklı olduğuna inanıyorum."

"...her şeyi geri dönüştürmeye çalışırken açıkça bu tür bir Avusturya estetiğine sahip olmaya çalışmıyoruz, gerilla bahçeciliği gibi, bazı insanlar buranın gecekondu olduğunu düşünüyor, mahalledeki FPÖ (*Freiheitliche Partei Österreichs*) bizi pek sevmiyor, çünkü yazın başında bir pankart asmıştık mülteciler hoşgeldiniz yazıyordu " (*görüşmeci, Schienen Garten*).

Burada vurgulanan estetik kavramının açıklanmasında fayda görülmektedir. *Schienen Garten* bahçesinde *upcycling* kullanarak, ya da Kuzguncuk bostanda gözlemlenenin aksine yabani otların büyümesine izin verilerek, kullanıcılar tarafından genel-geçer tanımlanan estetik kavramların ötesinde Exner'in ifade ettiği şekliyle *yabani estetik* "wild aesthetic" tanımının üretildiği gözlenmiştir. Bu da müşterek bahçe sayesinde, buradaki kullanıcıların kendi ortak ilgileri ve hedefleri doğrultusunda yaratıcı bir sınıf oluşturma çabasına örnek teşkil etmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışma, iki farklı kentten seçilen vaka çalışmasının karşılaştırmalı analizine odaklanarak, kalabalık şehirlerdeki kamusal alanların değişen anlamlarına katkılarıyla topluluk bahçelerine ilişkin literatürdeki boşluğu doldurmaktadır. Taktiksel şehircilik stratejileri ile dönüştürülmüş iki bahçe (Kuzguncuk ve Schienengarten) üzerinden yürütülen araştırmanın sonuçlarını ve incelenen bahçeler özelinde yapılan gözlemleri sunmaktadır.

Taktiksel şehircilik pratikleri, bir tasarımcıya ihtiyaç duyulmadan ve çoğunlukla tabandan gelen hareketlerle kentli ve çeşitli topluluklar aracılığıyla, mevcut planlama ve tasarım anlayışlarına karşıt olarak geçici müdahaleler olarak mekanı dönüştüren stratejilerdir. Kolektiflik, kentlinin birebir sürece katılımı, düşük bütçeler ile gerçekleştirilen, kısa zamanlı veya geçici olmaları ile diğer mekansal pratiklerden farklılaşırlar. Küçük ölçekli müdahaleler olarak görülse de, tekrarlanabilir ve uygulanabilir projeler olmaları ile daha büyük etki yaratabilirler. Mekan yaratma stratejileri ile mevcut mekanların yeniden adaptasyonu sağlanır, dolayısıyla yeni ve farklı kullanımlara açılır. Temsil ettikleri gruplar ve politik söylemlerle, bazı eylemlerinde gerillacı yöntemleri barındırırlar. Sınırlayıcı kurallar ve tepeden inme biçimlendirme anlayışlarını içermediği için yaratıcılık potansiyelleri yüksektir. Yaratıcılık kimi zaman kendisini yakın çevreden elde edilen malzemelerin biraraya getirilmesi ile oluşturulan sokak mobilyalarının çözümlerinde, kimi zaman ise yaparak öğrenme ve bilginin üretilmesi ve paylaşımında gösterir. İki bahçede de bu taktiksel stratejiler yerel bağlamda farklı şekillerde ortaya çıkmıştır.

Yazımızın başından beri sorguladığımız topluluk bahçesi mi yoksa müşterek mi sorusu, iki bahçenin oluşum amaçları ile cevaplanabilir. Kuzguncuk'ta gördüğümüz, tarihsel dönüşümü içerisinde mekanın karakteri özel mülkiyetten, vakıfa devredilerek ve sonrasında tekrar semtli tarafından kolektif bir şekilde geri kazanılarak bir topluluk bahçesine dönüşmesidir. Bostan yeşil karakterini hiç kaybetmemiş olmasına rağmen, kolektif bir şekilde kazanılan alan tekrar mülkiyet zihniyeti ile bireysel parsellere bölünmüştür. Topluluk olarak yapılan eylemler özellikle pandemi sonrası görece azalmıştır. Bu sebeple Kuzguncuk bostanını topluluk bahçesi olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Schienengarten ise, müşterek bir mekansal karakter göstermektedir. Kuzguncuk gibi tarihsel bir perspektife sahip olmadığı gibi, tren raylarının kenarında atıl kalmış bir alan yakın çevredeki sakinlerin girişimleri ile kolektif bir şekilde müşterek bir bahçeye dönüştürülmüştür. Burada en önemli konu müştereklik ve toplumsal/yaratıcı doğa meselesidir. Kuzguncuk bostanı ile kıyasladığımızda, görece küçük aynı zamanda mimar, planıcı, sosyolog ve sanatçı gibi yaratıcı bir topluluğun oluşturduğu ve politik söylemlerini bu mekan aracılığı ile temsil ettikleri bir mekandır. Mülkiyet konusu Kuzguncuk'ta çok önemli iken Schienengarten da tam tersine bahçe herkese açıktır, ekim dikim işleri beraber yapılmakta veya bireysel olarak bahçede çalışmak isteyen kişi bunu istediği zaman yapabilir, bir kural yoktur, bahçe kendiliğinden organize edilmektedir. Literatürde de gördüğümüz öz örgütlenme biçimlerine iyi bir örnek oluşturur. İki bahçede de öğrenme ve öğrendiği bilgiyi aktarma konusu bahçelerin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu konu Schienengarten'da ayrıca sosyal bir ağ oluşturma ve bu ağı canlı tutma amacı da taşır. Mekansal imge her iki bahçede de farklıdır. Kuzguncuk'ta mekansal imge ekilen dikilen bostandır ve bireysel ürün almak önemli bir amaçtır. Schienengarten'da ise "yeri", mekanın içinde olmadan imgelemek ve düşünmek, bu birlikteliği sağlamak çok önemlidir. Çünkü bu müşterek alan atıl bir alandan kurtarılmış ve mahallenin mevcut estetik anlayışına ve mekansal düzenine karşı bir başkaldırı ve politik duruş içerir.

Pandemi ile deneyimlediğimiz kamusal kullanımlara getirilen fiziksel sınırlamalar ile kentin içinde olan ve konut alanlarına yakın olan atıl alanların dönüştürülmesi daha da önem kazanmıştır. Bu örneklerde de gördüğümüz üzere, iki şehirde taktiksel stratejiler ile üretilen farklı bahçe ve kamusal alan tipolojileri ortaya çıkmıştır. Kuzguncuk örneğinde, bu parselizasyona ve bir yıllık kullanıma dayalı bostan modeli benimsenmişken, Viyana örneğinde bu mahallelerin eşit bir şekilde erişebildiği ve öncelikli hedefi gıda ekim/dikimi olmayan bir müşterek bahçe kullanımı olmuştur. Bu örneklerde gördüğümüz üzere, taktiksel şehircilik politika ve uygulamaları gerek yerel yönetimler aracılığıyla gerekse katılımcılık yoluyla giderek artmaktadır. Dolayısıyla, bir taraftan uyarlanabilir ve uzlaşmacı taktiksel stratejilerin geliştirilebilmesi ve yaygınlaşması, diğer taraftan müştereklerin adil ve eşit kullanımı için karşılaştırmalı çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bahçeşehir Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 06.12.2023 tarih ve 2023/10 sayılı toplantısında etik kurul onayı verilen bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar; Yaylalı, B.'nin makalede katkı sunduğu kısımların oranının %55, Can Traunmüller, I.'nin makalede katkı sunduğu kısımların oranının %45 değerinde olduğunu beyan eder.

Araştırmacıların Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

KAYNAKÇA

- Aptekar, S. (2015). Visions of public space: Reproducing and resisting social hierarchies in a community garden. *Sociological Forum* 30(1), 209-227.
- Banerjee, T. (2001). The future of public space: Beyond invented streets and reinvented places. *Journal of the American Planning Association*, 67(1), 9-24.
- Bodnar, J. (2015). Reclaiming public space. *Urban Studies*, 52(12), 2090-2104.
- Brenner, N. (2020). Is 'tactical urbanism' an alternative to neoliberal urbanism? *The Routledge Handbook of Placemaking*.
- Certeau, M. de. (2011). *The practice of everyday life* (S. F. Rendall, Trans., 3rd ed.). University of California Press.
- Courage, C. (2013). The global phenomenon of tactical urbanism as an indicator of new forms of citizenship. *Engage in the Visual Arts*, 32(1), 88-97.
- De Magalhães, C. (2010). Public space and the contracting-out of publicness: A framework for analysis. *Journal of Urban Design*, 15(4), 559-574.
- Exner, A., & Schützenberger, I. (2018). Creative Natures: Community gardening, social class and city development in Vienna. *Geoforum*, 92, 181-195.
- Ferris, J., Norman, C., & Sempik, J. (2001). People, land and sustainability: Community gardens and the social dimension of sustainable development. *Social Policy & Administration*, 35(5), 559-568.
- Florida, R. (2003). Cities and creative class. *City and Community* 2(1), 3-19.
- GB (2024). Gebietsbetreuung Stadterneuerung. <https://www.gbstern.at/> adresinden 21 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Genoud, A. (2018). The Politics of Greening the City: The Case of the Bostan of Kuzguncuk, Istanbul. *Nature and Culture*, 13(1), 69-91.
- Hou, J. (2020). Guerrilla urbanism: Urban design and the practices of resistance. *Urban Design International*, 25, 117-125.
- İstanbul Kent Bostanları Çalışma Grubu (2021), Tarım Yapan Kent İstanbul: Bugünden Yarına Müşterek Hayatlar İstanbul Kent Konseyi, <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/tarim-yapan-kent-istanbul-bugunden-yarina-musterek-hayatlar/> adresinden 4 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- İstanbul İklim Değişikliği Eylem Planı (2021) https://cevre.ibb.istanbul/wp-content/uploads/2022/01/ist_iklim_degisikligi_eylem_plani.pdf adresinden 8 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Johnson, A. J., & Glover, T. D. (2013). Understanding urban public space in a leisure context. *Leisure Sciences*, 35(2), 190-197.
- Kaldjian, P. J. (2004). Istanbul's bostans: A millennium of market gardens. *Geographical Review*, 94(3), 284-304.
- Kaldjian, P. J. (2000). Urban food security and contemporary Istanbul: Gardens, bazaars and the countryside (Yayınlanmamış doktora tezi). The University of Arizona, Arizona.
- Kohn, M. (2004). *Brave new neighborhoods: The privatization of public space*. NY: Routledge.
- Kömürçüyan, E.Ç. (1988). *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul*, Çev.: H. Andreasyan, Haz. K. Pamukciyan, İstanbul: Eren Yayınları.
- Lokal 21 (2024). Lokale Agenda 21 Wien. <https://www.la21wien.at/home.html> adresinden 21 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Low, S., & Smith, N. (Eds.). (2013). *The politics of public space*. NY: Routledge.
- Lydon, M., Garcia, A., Lydon, M., & Garcia, A. (2015). *A tactical urbanism how-to* (pp. 171-208). Island Press/Center for Resource Economics.
- Madanipour, A. (2019). Rethinking public space: between rhetoric and reality. *Urban Design International*, 24, 38-46.

- Madanipour, A., Knierbein, S., & Degros, A. (Eds.). (2013). *Public Space and the Challenges of Urban Transformation in Europe* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315880495>.
- MA49 (2024). Stadt Wien - Klima, Forst- und Landwirtschaftsbetrieb. <https://www.wien.gv.at/kontakte/ma49/index.html> adresinden 21 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Milbourne, P. (2021). Growing public spaces in the city: Community gardening and the making of new urban environments of publicness. *Urban Studies*, 58(14), 2901-2919.
- Mitchell, D. (2017). People's Park again: on the end and ends of public space. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 49(3), 503-518.
- Mould, O. (2014). Tactical urbanism: The new vernacular of the creative city. *Geography compass*, 8(8), 529-539.
- Neal, Z. P. (2010). Locating public space. In: Orum, A., Neal, Z. (Eds.), *Common Ground? Readings and Reflections on Public Space*. (pp.1-10).
- Okvat, H. A., & Zautra, A. J. (2011). Community gardening: A parsimonious path to individual, community, and environmental resilience. *American Journal of Community Psychology*, 47, 374-387.
- Öcal, G., Erkut, G. (2019). Kent hakkı ve katılımcılık bağlamında kendin yap kentleşme: Roma bostanı örneği. *Planlama*, 29(2): 115-128.
- Özdoğan, H. K. (2023). Tarımlaştırma ve tarımsızlaştırma: İstanbul'da bostancılığa bütünsel bakış denemesi. *Eğitim Bilim Toplum*, 21(82), 173-207.
- Pudup, M. B. (2008). It takes a garden: Cultivating citizen-subjects in organized garden projects. *Geoforum*, 39(3), 1228-1240.
- Silva, P. (2016). Tactical urbanism: Towards an evolutionary cities' approach?. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 43(6), 1040-1051.
- Smart City Strategy Vienna* (2022) https://smartcity.wien.gv.at/wp-content/uploads/sites/3/2022/05/scwr_klima_2022_web-EN.pdf adresinden 8 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Stevens, Q., Awepuga, F., & Dovey, K. (2021). Temporary and tactical urbanism in Australia: Perspectives from practice. *Urban Policy and Research*, 39(3), 262-275.
- Stevens, Q., Leorke, D., Dovey, K., Awepuga, F., & Morley, M. (2024). From 'pop-up' to permanent: Temporary urbanism as an emerging mode of strategic open-space planning, *Cities*, 154, 105376, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105376>.
- Turner, B. (2011). Embodied connections: sustainability, food systems and community gardens. *Local Environment*, 16(6), 509-522.
- Ursic, S., Krnić, R., & Mišetić, A. (2018). „Pop-up“ Urban allotment gardens - How temporary urbanism embraces the garden concept. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 56(1), 53-69. <https://doi.org/10.5673/sip.56.1.3>.
- URL-1. Willkommen beim Gartenpolylog. <https://gartenpolylog.org/> adresinden 11 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.
- URL-2. Arbeiten, Wohnen und Freizeitgestaltung der Arbeiterfamilien in Wien im späten 19. Jahrhundert | Rote Spuren <https://rotespuren.at/blog/2023/04/18/arbeiten-wohnen-und-freizeitgestaltung-der-arbeiterfamilien-in-wien/> adresinden 18 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.
- URL-3. Schienengarten, <https://maps.app.goo.gl/dNk1dQsqehjQXbfN9> adresinden 11 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.
- Webb, D. (2017): Tactical Urbanism: Delineating a Critical Praxis. *Planning Theory & Practice*, <https://doi.org/10.1080/14649357.2017.1406130>.

ⁱ Florida yaratıcı sınıfı bilim, sanat, iletişim ve tasarım alanlarında ve bilgi yoğun sektörlerde çalışan "yaratıcı profesyonellere" ve işlerinin "anlamli yeni formlar" yaratmak olan ve esneklik, hoşgörü, çeşitlilik ve estetik deneyimi önemseyen bir topluluk olarak tanımlar.

ⁱⁱ *LaaerBergBauerInnen* yani LaaerBerg Çiftçileri, 10. bölgede 7.000 m²'lik bir alanda kolektif ve ekolojik tarım yapmaktadır.